

Luftkrigsskolens skriftserie

Volum nr. 6 (oktober 2001)

Litteraturen om norsk luftfart før
2. verdenskrig.
En oversikt og bibliografi
av
Ole Jørgen Maaø

ISSN 1502-007X

Trondheim MIL
N-7004 TRONDHEIM

Publikasjon/report number	Sikkerhetsgradering/ Security classification	Antall sider / Number of pages
	Ugradert	35
Tittel / Title		
Litteraturen om norsk luftfart før 2. verdenskrig. En oversikt og bibliografi		
Forfatter / Author		
Ole Jørgen Maaø		
Indeks / Indexing terms		
På norsk:		
In English:		
a) Norsk luftfart	a) Aviation	
b) Bibliografi	b) Bibliography	
c) Luftforsvaret	c) The Royal Norwegian Air Force	
d) Hærens flyvåpen	d) The Air Arm of the Norwegian Army	
e) Marinens flyvåpen	e) The Air Arm of the Norwegian Navy	
Abstract		
<p>The literature on the development of Norwegian aviation before World War 2 is plentiful and diverse. This is especially the case when it comes to the development of military aviation in the period. Most of this literature is, however, focused upon what actually happened, and lacks the analysing perspective of historical research. In addition most parts of the literature is insufficient when it comes to indication of sources.</p> <p>Although there exists a huge amount of literature on the topic, few writers have tried to put the development into a broader political or cultural perspective. For this reason there are several interesting research topics which could be looked further into. Amongst these could be mentioned the debate on an independent Air Force versus two separate Air Arms, the arguments for the development of military aviation, and the use of aircraft in the Norwegian exploration of the polar regions.</p> <p>The enclosed bibliography is an attempt to inspire further research into this interesting period of Norwegian aviation.</p>		

Om skriftserien (samt noen redaksjonelle bemerkninger)

Luftkrigsskolens skriftserie så dagens lys høsten 1999, og har til hensikt å publisere stoff som kan bidra til å stimulere den akademiske debatten i Forsvaret og samfunnet for øvrig. Det foreligger ingen utgivelsesplan for skriftserien, men vi tar sikte på å komme med tre til fire utgaver hvert år – det avhenger av tilgangen på interessant stoff.

Den foreliggende utgivelsen reflekterer det faktum at de militære som er ansatt i undervisningsstillinger ved Luftkrigsskolen i stadig større grad skaffer seg sivil akademisk kompetanse. Major Ole Jørgen Maaø arbeider nemlig med en ”Master in War Studies” ved University of Glasgow, hvor han ser på norsk luftmilitær tenkning på 1920-tallet.

Denne utgivelsen inneholder også et appendiks – en bibliografi – over litteraturen på temaet. Den har bibliotekar Nina Beck Andersen arbeidet sammen med Maaø om.

Karl Erik Haug
Høgskolelektor/redaktør

Adresse:
Luftkrigsskolens skriftserie
Luftkrigsskolen
Trondheim mil
7004 Trondheim

karl.haug@lksk.mil.no

Tidligere utgivelser (kan bestilles fra biblioteket ved Luftkrigsskolen)

- Volum 1 : Øistein Espenes og Nils E. Naastad: Luftforsvaret – et flerbruksverktøy for den kalde krigen?
- Volum 2 : Gunnar Fermann: Aspekter ved konflikt og konflikthåndtering i Kosovo
- Volum 3 : Lars Fredrik Moe Øksendal (red.): Nytt NATO – nytt Luftforsvar? GILs Luftmaktseminar 2000
- Volum 4 : Ljubisa Rajic: Luftkampen sett og vurdert fra Beograd
- Volum 5 : John Andreas Olsen (red.): Luftforsvaret i fremtiden: Nisjeverktøy for NATO, eller multiverktøy for Norge?

Alle synspunktene i dette arbeidet står for forfatterens regning, og kan således ikke tillegges Luftkrigsskolen eller Forsvaret.

Innholdsfortegnelse

Litteraturen om norsk luftfart før 2. verdenskrig. En oversikt

Innledning	1
Historieskriving eller fortellinger?	2
Mer om tradisjonen	3
Om kildebruken	4
Om Forsvaret mot "radikale" faghistorikere og flygingens historie	5
Noen fremtidige utfordringer	6
Avslutning	9

Litteraturen om norsk luftfart før 2. verdenskrig. En bibliografi

Innledende kommentarer	10
Bøker	11
Doktoravhandlinger og hovedoppgaver	16
Artikler.....	17
Offentlige publikasjoner.....	32

Litteraturen om norsk luftfart før 2. verdenskrig¹

En oversikt

Av major(m) Ole Jørgen Maaø

Innledning

Litteraturen om luftfartens historie i Norge før 2. verdenskrig er svært omfangsrik og mangfoldig. Spesielt er det skrevet mye om Luftforsvarets forhistorie, eller rettere sagt de to flyvåpenenes² historie fra oppstarten og fram til 1940. Her er litteraturen svært omfattende og rik på informasjon. Det finnes litteratur av flere forskjellige slag. Vi har oversiktsverkene, slik som Vera Henriksens bind 1 av Luftforsvarets offisielle historie,³ og Fredrik Meyers i denne sammenhengen noe knappere bok fra 1972.⁴ Samtidig har vi et vell av mindre artikler og oppgaver, som fokuserer på alt fra innkjøp av bestemte flytyper,⁵ til oppstarten av Hærens Flyvåpen,⁶ til om det eksisterte noen doktriner for bruk av luftmakt i Norge på 30-tallet.⁷

Litteraturen om utviklingen av den sivile luftfarten er noe mindre i omfang, men også innen dette felt finnes det oversiktsverk av god kvalitet. Verdt å nevne er Kåre Fastings bok som ble skrevet til Norsk Aero Klubbs 50-års jubileum i 1959,⁸ Torleif Lindtveit og Gunnar Thoresens svært innholdsrike billedbok om flyhistoriens barndom,⁹ samt Johan Nerdrums bok om Det Norske Luftfartsselskap.¹⁰ Artikkel- og oppgavelitteraturen om norsk sivilflyging før 2. verdenskrig virker imidlertid å være svært liten i omfang.

Når jeg innledningsvis har delt avsnittene inn i et militært og et sivilt, er det på sin plass å påpeke at det i det tidsrom vi her skildrer, og da spesielt i perioden fram til 1930, ikke gikk noe eksakt skille mellom militær og sivil flyging. Norsk Luftseiladsforening, som ble stiftet i mai 1909 som en sivil interesseorganisasjon, finansierte på mange måter Hærens oppstart hva gjaldt flyging. Samtidig drev

¹ Denne artikkelen er skrevet på bakgrunn av et kildestudium som har vært en innledende del av en M.Phil-oppgave ved universitet i Glasgow med arbeidstitelen "Norwegian Air Power 1900-1922 – The Debate on Doctrine".

² Jeg har gjennomført benyttet ordet flyvåpen om det som til forskjellige tider i dette tidsrommet het flyvevesen, flyvevesen, flyvevåben, flyvåben og flyvåpen.

³ Vera Henriksen, *Luftforsvarets historie. Bind I, Fra opptakt til nederlag juni 1912 – juni 1940*, (Oslo, Aschehoug, 1994).

⁴ Fredrik Meyer, *Hærens og Marinens flyvåpen 1912-1944*, (Oslo, Gyldendal, 1973).

⁵ Fredrik Tiller, "Bakgrunnen for Norges kjøp av britisk flymateriell under 1. Verdenskrig", *Hovedoppgave ved Luftkrigsskolen*, (Trondheim, 1997).

⁶ Leif Feiring, "Omkring den første utvikling av Hærens flyvåpen", to artikler i *Norsk Luftmilitært Tidsskrift*, 1957, s. 277-287 og s. 312-323.

⁷ Nils E. Naastad, "Norsk luftoperativ doktrine på 1930-tallet", *Norsk Militært Tidsskrift*, Nr. 10-1993, s. 3-9.

⁸ Kåre Fasting, *Fra Kontraskjæret til Tokio. Norsk sivilflyging gjennom 50 år*, (Oslo, Gyldendal, 1959).

⁹ Torleif Lindtveit og Gunnar Thoresen, *På vingene over Norge. Bilder fra flyhistoriens barndom*, (Oslo, Grøndahl, 1980).

¹⁰ Johan Nerdrum, *Fugl Fønix. En beretning om det norske luftfartsselskap*, (Oslo, Gyldendal, 1986).

organisasjonen betydelig sivil luftfartsaktivitet, men gjerne med offiserer som bidragsytere.¹¹ Et annet eksempel er de flybedrifter norske flypionerer utførte i polartraktene. Disse flygerne, som Hjalmar Riiser-Larsen og Finn Lützow Holm, var flygere i Marinen, og var som regel på "utlån" til mer eller mindre private foretak i polaregnene. Disse operasjonene ville helt klart blitt definert som sivil flyging i dag, men på den tiden var skillet åpenbart ikke like formelt. I tillegg debatterte Stortinget flere ganger i mellomkrigstiden hvorvidt Forsvarets ressurser innenfor luftfarten ikke burde benyttes til sivile formål, som eksempelvis rute- og/eller postflyging. Tidvis bidro da også både Hærens og Marinens Flyvåpen til slik virksomhet, spesielt i form av test-flyginger på ulike strekninger. En annen årsak til at skillet ikke er så tydelig, er at de fleste som startet sivil flyvirksomhet av forskjellig slag, hadde sin utdanning fra Hærens- eller Marinens flyskoler. Dette gjelder eksempelvis den første som hadde en viss suksess med taxi-flyging i Norge, Tancred Ibsen.¹²

Dette essayets formål er å beskrive noen generelle trekk hva gjelder den litteraturen som eksisterer om dette tema. Essayet vil fokusere på overordnede problemstillinger rundt litteraturen. Avslutningsvis vil jeg kommentere kort på områder der videre forskning kunne vært interessant. En foreløpig bibliografi over perioden er også utarbeidet.

Historieskriving eller fortellinger?

I bind 12 av Cappelens Norgeshistorie skriver Per Fuglum:

”Det var også en utbredt mening at man bare stod ved begynnelsen av denne [teknologiske] utviklingen. Dristige fremtidsvisjoner ble lansert i aviser og tidsskrifter og i skoleelevenes stilebøker. Noe av det som vakte størst sensasjon og skapte de djerveste forventninger, var flyvemaskinen – luftens erobring.”¹³ (Min understreking)

Det forbauser ikke at Fuglum poengterer at flymaskinen var den teknologiske nyvinning som skapte de største sensasjoner og forventninger. Det som forbauser er hvor liten plass flygingens utvikling har fått i hans bok, samt i annen historisk oversiktslitteratur fra denne perioden.¹⁴ Kontrasten blir spesielt stor når vi ser at

¹¹ Både Fasting: 1959, og Nerdrum: 1986, har med en god del om Norsk Luftseiladsforening.

¹² Tancred Ibsen har skildret noe av denne aktiviteten i sin selvbiografi *Tro det eller ei*, (Oslo, Gyldendal, 1976).

¹³ Per Fuglum, *Norge i støpeskjeen 1884-1919*, bind 12 av Cappelens Norgeshistorie, (Oslo, Cappelen, 1978), s. 166.

¹⁴ Se eksempelvis Berge Furre, *Norsk historie 1905-1940*, (Oslo, Samlaget, 1972), Hans Fredrik Dahl, *Norge mellom krigene. Det norske samfunnet i krise og konflikt 1918-1940*, (Oslo, Pax, 1971), Edvard Bull, *Klassekamp og felleskap 1920-1945*, bind 13 av Cappelens Norgeshistorie, (Oslo, Cappelen, 1978).

Fuglum bruker relativt stor plass på teknologiens framskritt i perioden, samt hvor bred dekning media ga flyging og flygerne i denne perioden.¹⁵

På et vis kan denne anskueliggjøringen av mangelen på dekning av flyets rolle i den generelle historieskrivningen føye seg pent inn i rekken av rop fra ”forsvarsvenner” som opp igjennom årene har påpekt at Forsvaret er neglisjert i historieskrivningen i Norge.¹⁶ Den er ikke ment som det.

Poenget med innledningen er snarere å fokusere på at Fuglum og andre som forsøker å skrive mer generell historie fra ca 1910 og fram mot 1940, har svært lite god litteratur rundt luftfartens utvikling å støtte seg til. Det er ikke mengden det her kommer an på, som nevnt tidligere er det skrevet svært mye om flygingens historie i denne perioden. Men store deler av denne sekundærlitteraturen har fokusert på *hva* som skjedde og ikke *hvorfor*. I tillegg finnes det som nevnt noe mindre litteratur om flyets utvikling utenfor Forsvaret. Utviklingen innenfor Forsvaret derimot finnes det svært mye detaljert litteratur om; en kan få lese alt om hvilke flytyper vi hadde, hvor de fløy, hvem som fløy dem og hvilke tekniske innretninger som ble utviklet. De politiske, sikkerhetspolitiske og kulturelle sidene ved flygingens utvikling i Norge er det derimot skrevet svært lite om. De fleste som har skrevet har da heller ikke vært faghistorikere, men flyentusiaster. Disse har i all hovedsak levert viktige bidrag til forståelsen av den teknologiske utviklingen av flyet i Norge. Fascinasjonen for flyging i alminnelighet preger denne litteraturen i svært sterk grad; analysene mangler.

Mer om tradisjonen

For å illustrere poenget ovenfor, kan vi ta utgangspunkt i Norges første flyging. 1. juni 1912 ble premierløytnant Hans Fleischer Dons den første nordmann som fløy et fly i norsk luftrom. Det hadde vært oppvisninger med svenske flygere i Norge alt fra 1910, og noen få nordmenn hadde på egen hånd forsøkt å skaffe seg nødvendig innsikt og midler til å komme i luften med en flymaskin, men ingen hadde lyktes. Riktignok hadde det vært en del virksomhet med ballonger og drager, Norge hadde blant annet fått sin første kaptivballong sommeren 1905.¹⁷

Den første norske flygingen kom etter at den svenske flygeren Dahlbeck hadde truet med å overfly marinebasen i Horten. Noen få offiserer i Marinen ble så fornærmet av denne trusselen, at de igangsatte en privat innsamling til fly og

¹⁵ Dette gjelder spesielt for perioden rundt de første flyginger i Norge. En av våre tidligste flypionerer, Einar Sem-Jacobsen, kan nesten betraktes som en slags kjendis i perioden fram mot 1. verdenskrig. Han var stadig vekk i medienes søkelys, først og fremst gjennom det pionerarbeide han la ned i Norsk Luftseiladsforening og senere i Hærens Flyvåpen. For et utdrag av avisoppslag for perioden henvises det til Odd Hølaas, *Norge under Haakon VII 1905-1945*, (Oslo, Cappelen, 1945). Hølaas' utdrag av avisutklipp er naturligvis selektivt, men det store fokus han legger på luftfarten gir i hvert fall et lite innblikk i med hvilken begeistring man fulgte utviklingen av norsk luftfart.

¹⁶ Se eksempelvis Svein Erik Grieg Smith, ”Hvor blir det av militærhistorien?”, *Forskningsnytt*, Nr. 5-1980 eller Bjørn Christophersen (red), *Forsvarets rolle i Norges historie*, (Oslo, Forsvarets krigshistoriske avdeling, 1965).

¹⁷ Odd Arnesen og Einar Sem-Jacobsen, *Til veirs på norske vinger*, (Oslo, Gyldendal, 1932), s. 7-10.

flyutdanning. På rekordtid ble fly innkjøpt, og Dons tok noen få flytimer i Tyskland. Det må regnes som en stor prestasjon at de fikk flyet i luften så hurtig, men det var ikke flyentusiasme som hadde fått Dons og hans maskin opp i luften. Snarere var det mindreverdighetskomplekset overfor vår svenske storebror som slo inn; marineoffiserene kunne ikke tolerere at en svensk offiser – av alle – skulle være den første som fløy over marinens stolthet, Karljohansvern. Dette poenget forsterkes av at ingen av de som var med på denne bragden senere satte nevneverdige spor etter seg i norsk sivil eller militær luftfart.¹⁸

Poenget med å fortelle denne historien er at Dons flytur fra Horten til Moss 1. juni 1912 er grundig skildret av mange forfattere. Svært få av disse beskrivelsene forklarer imidlertid at det var av hensyn til Norges stolthet og ikke på grunn av flyentusiasme at denne flygingen kom i stand. Av flere forfattere nevnes riktignok dette poenget, men det er ingen som gjør det til et hovedpoeng.¹⁹ Den eksisterende litteraturen beskriver opptakten til evenementet godt, selve flyturen er detaljert beskrevet og enkelte kan til og med fortelle hvilket vær det var den dagen. I den eksisterende litteraturen forsøker svært få å forklare hvorfor Dons egentlig fløy denne dagen. Årsaken ligger altså ikke i flyentusiasme blant ubåtoffiserer i Horten. Årsaken ligger egentlig i den nylig oppløste unionen med Sverige og de norske forsøkene på å løsrive seg fra sin tradisjonelle storebror på alle mulige måter etter unionsoppløsningen. Det var viktig for den norske marinens offiserer at det ikke var en svenske som første gang fløy over marinebasen i Horten; det ville ha vært en fornærmelse av for store proporsjoner.

Og her er vi altså ved et kjernepunktene hva gjelder litteraturen om flygingens utvikling i Norge. For som vi allerede har vært inne på, er den fokusert på *hva som skjedde*; i svært liten grad på *hvorfor* det skjedde.

Om kildebruken

For en som skal forsøke å benytte disse verkene til noe mer enn bare interessant og morsom lesing, oppstår desverre et stort problem. Svært få av forfatterne har gode kildehenvisninger. Noen, som Vera Henriksen, gjør det tidvis i teksten, samt med en litteraturliste til slutt. Andre, som Fredrik Meyer, har så å si ingenting om sine kilder. Vera Henriksen, som er det siste oversiktsverk om norsk luftfart i perioden, har levert sitt arkiv til Riksarkivet, og det er vel og bra.²⁰ Men for en som skal forsøke å benytte selve boken til videre studium av et eller flere tema eller emner er et dypdykk i et større arkiv neppe det beste stedet å starte. For nysgjerrige lesere er et noteapparat og en fyldig bibliografi av uvurderlig betydning. Referansene

¹⁸ Eksempelvis ble Dons, som for øvrig aldri tok noe flysertifikat, etter hvert marineattache i Washington, der han kun i noen grad befattet seg med flyging. Sjefen for "Ubåten Kobbens Flyvekomite", ubåtens sjef Carsten Tank-Nielsen, fortsatte sin karriere innenfor Marinen uten senere å ha noen særskilt tilknytning til luftfart.

¹⁹ Se eksempelvis Henriksen: 1994, s. 13, eller Svein Marius Hoff, "Luftforsvaret fra "Start" til F-16 og elektronisk krigføring", *Norsk Militært Tidsskrift*, 1981, s. 37.

²⁰ Henriksen: 1994, s. 11.

som er gjengitt i teksten, eller for den saks skyld i slutten av boken, er i tillegg så knappe, at det skal godt gjøres å finne igjen det skriv eller dokument man refererer til. Dette gjelder spesielt for upubliserte kilder. I tillegg kan det virke som om man ikke oppgir alle kildene man har benyttet. Kanskje skyldes dette plassmangel i boken, kanskje skyldes det at man neppe tror at det er spesielt interessant for leseren. Dette gjør at jeg på nåværende tidspunkt i mitt arbeide sitter med en snikende følelse av at man ikke har lett godt nok.

Et siste aspekt hva gjelder kildebruken er vurderingen av validiteten til den kilde man benytter. Det kildekritiske blikket mangler i en god del av denne litteraturen. Blant annet gjelder dette bruken av sentrale personers biografier, og da særskilt selvbiografier. Slike kilder må benyttes med en viss varsomhet. Hjalmar Riiser-Larsens selvbiografi, "50 år for Kongen", kan tjene som eksempel her.²¹ Etter å ha lest denne boken sitter en igjen med det inntrykk at jorden de siste 50 år har gått rundt på grunn av "Riisernes" innsats. Riiser-Larsen lar en rekke påstander om sin egen innvirkning på forskjellige hendelser stå åpent for leseren å vurdere, men med en klar helning til at han selv var tungen på vektskålen.²² Og Vera Henriksen har benyttet Riiser-Larsen som en autorativ kilde i minst en sammenheng.²³ Dette kan være vel og bra, spesielt hvis selvbiografien er den eneste kilden som eksisterer. Da står man overfor et klassisk faghistorisk dilemma. Velger man å bruke kilden, skylder man i det minste å gjøre leseren oppmerksom på svakheten ved sin kilde. Vera Henriksen gjør ikke det.

Om Forsvaret mot "radikale" faghistorikere og flygingens historie

Historisk litteratur om Forsvarets utvikling i Norge kan i noen grad hevdes å være politisert. Forsvarets "folk" har skrevet seg varme om den viktige innflytelsen Forsvaret har øvd på utviklingen av det frie Norge vi ser i dag.²⁴ En del faghistorikere har på sin side forsøkt å påvise i hvor stor utstrekning Forsvaret i ulike tidsperioder har blitt brukt mot det de har benevnt som folket.²⁵

Alle de sentrale skildringene av luftfartens utvikling i tiden før 2. verdenskrig frir seg med hell fra denne måten å skrive historie på. De er med andre ord lite politiserte. Et sentralt spørsmålet blir hvorfor.

²¹ Hjalmar Riiser-Larsen, *50 år for Kongen*, (Oslo, Gyldendal, 1958).

²² Ibid, s. 66, der Riiser-Larsen etter all sannsynlighet overdriver sin egen og en kaptein Rutlands innflytelse på kjøpet av 10 stk Sopwith Baby jagerfly fra England under 1. verdenskrig, eller s. 89, der Riiser-Larsen mener han er den som etter en kort samtale med Fred. Olsen hevder å ha "*en mistanke om at skipsrederens senere interesse for sivil luftfart hadde sitt utspring i dette møtet*"; eller s. 162, der Riiser-Larsen tydelig "skryter" uhemmet av sitt lederskap om bord på "Hobby" under leteaksjonen etter Roald Amundsen og de andre savnede i 1928.

²³ Henriksen: 1994, s. 71-77.

²⁴ Se eksempelvis G. Holtfodt, "*Veien mot 1905, forsvar og politikk*", *Norsk Militært Tidsskrift*, 1980, s. 219-228 eller John Høgevold, *Hvem sviktet? Generalmajor Høgevold om forsvar og forsvarspolitik i Norge 1924-1940*, (Oslo, Gyldendal, 1974).

²⁵ Se eksempelvis Strømme, Ottar (pseudonym for Lars Borgersrud), *Den hemmelige hæren: Den hemmelige militære organisasjonen mot "indre uro" i Norge fra 1918 til 1940*, (Oslo, Oktober Forlag, 1978).

Her finnes det flere mulige svar. Flyet som kampmiddel kan ikke i like stor grad som Hæren og Marinen, sees brukt i en kamp mot de ”indre fiender”.²⁶ Ergo har ikke de radikale historikerne skrevet om flyet, og ”forsvarsvennene” har sluppet å svare.

En annen årsak kan ligge i den tekniske fokuseringen luftfartshistorien har hatt. Skal man ikke skrive om politiske sammenhenger, slipper man også å blande inn sitt eget politiske ståsted.

En tredje forklaring kan ligge i at personellet i de to flyvåpnene ikke hadde politiske meninger det er verdt å fokusere på i den ovenfor nevnte sammenheng. Lars Borgersrud har i sine studier om offiserenes politiske tilhørighet i tiden før og under 2. verdenskrig, konkludert med at det for flygernes del var en mindre andel medlemmer i Nasjonal Samling enn i offiserskorpset sett under ett.²⁷ I denne sammenheng er det verdt å nevne at svært få av de to flyvåpens personell satt i spesielt sentrale posisjoner før 2. verdenskrig, det være seg i Forsvarsdepartementet, Generalstaben eller i Admiralstaben.²⁸ Ergo vil heller ikke deres politiske utgangspunkt være like interessant. Årsaken ligger naturligvis i det faktum hoveddelen av offiserene i de to flyvåpen i hele perioden var svært unge. I tillegg var mange av flygeren vernepliktige flygere som bare gjorde aktiv tjeneste en gang i året. Til tross for at vi fikk våre første militære piloter allerede i 1912, var flygerne på ingen måte sentrale i Forsvaret i årene før 2. verdenskrig.

Uansett årsak, det er et pluss for litteraturen om luftfartens utvikling at den i alminnelighet er lite politisert.

Noen fremtidige utfordringer

Avslutningsvis i denne artikkelen ønsker jeg å peke på noen områder der den rikholdige litteraturen om norsk luftfart kan gi ny innsikt. Det er ikke denne forfatterens poeng at den beskrivende litteraturen er uten betydning eller irrelevant for utviklingen eller historieskrivingen. Naturligvis er den ikke det. Blant annet kan man gjennom denne litteraturen få vite hva som skjedde, når det skjedde og på en del detaljerte områder, hvorfor det skjedde. Man kan si at historien har blitt gjenskapt så langt det er mulig. Og med det utgangspunkt er vi ved det sentrale her. Ingen har ennå forsøkt å skape en syntese ut av dette materiale.

La meg derfor skissere noen forslag til tema for slike synteser:

²⁶ Det eneste spor jeg hittil har funnet om at Forsvarets fly ble ”brukt” i en slik sammenheng, er at fly ble satt inn mot 29 gutter som gjorde ”mytteri” ved Bastøy skolehjem i 1915, se Odd Hølaas: 1945, s. 153.

²⁷ Lars Borgersrud, *Konspirasjon og kapitulasjon. Nytt lys på forsvarshistorien fra 1814 til 1940*, (Oslo, Forlaget Oktober, 2000), s. 357.

²⁸ Etter hva jeg har kunnet finne ut var det kun to av offiserene som hadde tjenestegjort i Hærens flyvåpen som var tilknyttet Generalstaben som aspiranter og/eller adjunker: Jens S. Hertzberg og Kaare Vagn Knudsen.

Det viktigste og mest debatterte tema innenfor den militære flygingen i Norge i denne perioden var spørsmålet om ett felles eller to adskilte flyvåpen. Dette tema kan heller ikke sies å være helt ”ferdig-forsket”. Vera Henriksen tar naturligvis temaet opp til behandling og professor Olav Riste har behandlet det i et kort essay.²⁹ I tillegg har Bjørn Magne Smedsrud levert en hovedoppgave ved Luftkrigsskolen om emnet.³⁰ Ingen av disse er imidlertid uttømmende i forhold til temaet. Alle tre er enige om at Hæren var for en sammenslåing, mens Marinen var i mot, men det er fortsatt ubesvarte spørsmål rundt dette temaet. Den tradisjonelle forklaringen på hvorfor Marinen var imot, har vært at de fryktet at Hærens Flyvåpen ville få en for dominerende posisjon i et selvstendig Luftforsvar. Et annet argument har vært at Marinen mente at spesielle fly og spesialutdannede flygere måtte til for å operere over vann. I en del litteratur har således Marinen fått "skylden" for at vi ikke hadde et selvstendig Luftforsvar i 1940.³¹ Men forklaringen kan synes å være mer nyansert enn som så. Mens Hæren på 30-tallet virker å ha konsentrert sin tenkning omkring luftmakt på bruken av det i en kommende krig, virker Marinen å ha fokusert på nøytralitetsvernet. Otto Ruges Luftforsvarsutredning fra 1936 fokuserer så å si utelukkende på det en kan kalle krigsoperasjoner.³² Her kan man naturligvis innvende at et luftforsvar skapt for krigen ville være et effektivt nøytralitetsvern, men dette er noe unyansert. Dette gjelder især når man ser hvilket luftforsvar Otto Ruge ville ha; et *offensivt*. Et luftforsvar med store mengder bombefly og en liten mengde jagerfly var svært lite egnet til å bedrive nøytralitetsoppgaver, som eksempelvis å avpatroljere de norske havområder. Og det var altså nøytralitet som var Norges offisielle sikkerhetspolitikk på denne tiden. Det ville ikke være merkelig om sikkerhetspolitikken formet et eventuelt selvstendig Luftforsvar.

På bakgrunn av det ovennevnte poeng er det annet interessant tema som er lite beskrevet i litteraturen; debatten om hva vi egentlig skulle bruke luftmakten til. Alt før vi fikk fly finnes det litteratur som kan karakteriseres som innlegg i en doktrinær debatt.³³ Norske fly-offiserer ble bare mer og mer opptatt av dette i perioden fram mot 2. verdenskrig. Både Olav Riste³⁴ og Nils Naastad³⁵ har skrevet

²⁹ Olav Riste, “*Slow take-off. The Pre-History of the Royal Norwegian Air Force, 1912-1944*”, (Oslo, Forsvarshistorisk forskningssenter, 1985). Denne artikkelen ble trykt i en norsk oversettelse i Norsk Militært Tidsskrift i 1984, s. 403-417.

³⁰ Bjørn Magne Smedsrud, “*Luftmakt i Norge. Debatten om et selvstendig flyvåpen frem mot 1940*”, (Hovedoppgave, Luftkrigsskolen, Trondheim, 1998).

³¹ Dette gjelder først og fremst i forbindelse med et felles brev Kommanderende Admiral og Kommanderende General skrev til Forsvarsdepartementet i 1935, der de var enige om at tiden nå var inne for seriøst å vurdere ett flyvåpen. Det var på denne bakgrunn oberst Otto Ruge ble gitt i oppdrag å utrede spørsmålet. Etter at utredningen var ferdig hadde imidlertid Kommanderende Admiral "skiftet" mening, han var nå steilt imot, noe som førte til at Forsvarsdepartementet aldri foreslo et felles flyvåpen.

³² Otto Ruge, *Bilag 2 til St.meld nr 38, "Luftforsvarsutredningen"*, (Oslo: Forsvarsdepartementet, 28.12.1936).

³³ Severin Christian Holm Simonsen, “*Aeronautikens indflydelse på fremtidens krigføring*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1906, s. 653-662, og Einar Sem-Jacobsen, “*Om flyvemaskiners militære anvendelse. Hvorledes bør denne branche organiseres, opsættes og utstyres med materiell hos os*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1912, s. 231-247.

³⁴ Riste: 1985.

noe om dette, men det er fortsatt adskillig uoppløyd mark innen dette området. En interessant kilde her er Norsk Luftmilitært Tidsskrift, som var et fagtidsskrift for Hærens Flyvåpen. Dette kom første gang ut i 1926, og er en sentral kilde til forståelsen av tenkningen rundt luftmakt. I denne sammenhengen er det også interessant hvor de norske offiserene var påvirket fra. I den første perioden var påvirkningen sterkest fra Frankrike, siden både Hærens og Marinens Flyvåpen utdannet både piloter og ingeniører der. Hærens flyvåpen fløy i tillegg stort sett franske maskiner. Etter hvert blir imidlertid dette bildet noe mer uklart i den tilgjengelige litteratur, fordi ingen av forfatterne har fokusert på påvirkningen utenfra.

Den norske flyindustrien var betydelig før 2. verdenskrig. Både Hærens og Marinens Flyvåpen konstruerte og bygde fly og motorer. Etter datidens standarder må vi kunne kalle en slik industri for høyteknologisk, selv om våre blikk på de skrøpelige flymaskiner kanskje tilsier noe annet. Det er skrevet om denne virksomheten hos Vera Henriksen, i en artikkel av Johan Høver,³⁶ samt i en hovedoppgave av Jack Jenssen fra Luftkrigsskolen.³⁷ I tillegg vet vi at en god del av de vernepliktige flygerne var ingeniørutdannet fra blant annet Norges Tekniske Høgskole. Etter norske forhold ligger det et betydelig stykke norsk industrihistorie både i Horten og på Kjeller. Et interessant spørsmål er hvorvidt det norske flyingeniør-miljøet, som i begynnelsen var inspirert fra og utdannet i Frankrike, fikk betydning for andre deler av norsk teknologibasert industri.

Polarflygingene står sentralt i norsk luftfartshistorie. Her er det også skrevet svært mye, deriblant en rekke personlige beretninger. Blant annet vet vi fra disse beretningene at norske flygere, spesielt fra Marinen, fikk relativt romslige forhold for å bli med på det vi i dag vil kalle private ekspedisjoner. Både piloter og fly ble lånt ut, til operasjoner både i Arktis og Antarktis. Mye av det som senere er blitt benevnt som den norske ishavsimperialismen ble drevet fra fly. At dette ga oss unike treningsforhold for å lære å operere under svært vanskelige forhold er en sak. En annen sak er at store deler av Dronning Maud Land ble tatt i besittelse på bakgrunn av Riiser-Larsen og Lützow-Holms flyginger i Antarktis i 1929. De norske pilotene var helter i sin samtid, spesielt polarpilotene. Det var svært lite annet som skapte så mye nasjonalistisk blest som det at vi fant nytt land eller erobret nye mål ved polene. Flyets betydning som teknisk hjelpemiddel i norsk ekspansjon i polarområdene er et tema man med fordel kunne ha fokusert mer på.³⁸

---

³⁵ Naastad: 1993.

³⁶ Johan Høver, "Marinens flyvebåtfabrikk. Tilbakeblikk over virksomheten 1915 til 1965", i Volund, Norsk Teknisk Museums årbok, (Oslo, 1975), s. 7-51.

³⁷ Jack Jenssen, "Norsk flyproduksjon før 2. Verdenskrig", (Hovedoppgave, Luftkrigsskolen, Trondheim, 1995).

³⁸ Odd Bjørn Fure, *Mellomkrigstid 1920 – 1940*, bind 3 av Norsk Utenrikspolitikk historie, (Oslo, Universitetsforlaget, 1996), fokuserer noe på den norske ekspansjonen i Antarktis, men ikke så mye på bruken av fly i den forbindelse, se s. 109-147.

Et annet aspekt som til dels henger sammen med det forrige er koblingen mellom fly-entusiasme og det Jostein Nærbøvik har kalt "*Anti-parlamentariske straumdrag i Norge*".³⁹ Disse "straumdragene" og flere av de sentrale skikkelsene, har nære koblinger mot norsk polarpolitikk og norsk luftfart. For å nevne en så var redaktøren i Tidens Tegn, Rolf Thommessen, en av de ivrigste forkjemperne for luftfartens utvikling her i landet. Denne iveren ble framvist gjennom hans avis og gjennom hans engasjement i Norsk Luftseiladsforening. Samtidig var Thommessen aktiv i forsøkene på å få innført en samlingsregjering under Michelsens/Nansens ledelse flere ganger (både under 1. verdenskrig og i 1926). Etter hvert ble Thommessen aktiv i Fedrelandslaget, og han var hele tiden opptatt av Norges ekspansjon i de arktiske regionene, spesielt i forbindelse med Grønlandsaken. Denne koblingen mellom flyet og spesielt piloten som noe overmenneskelig og "straumdragene" i denne perioden er noe som flere utenlandske forfattere har skrevet om. Blant annet er det verdt å nevne Azar Gats "*Fascist and Liberal Visions of War. Fuller, Liddel Hart, Douhet and other Modernists*",⁴⁰ samt David Edgertons "*England and the Aeroplane. An Essay on a Militant and Technological Nation*".⁴¹ Her kan det eksistere interessante koblinger også for utvikling av norsk luftfart.

Avslutning

Litteraturen om norsk luftfart før 2. verdenskrig er svært mangfoldig og rik. Spesielt gjelder dette innenfor det militære området. Mesteparten av denne litteraturen har imidlertid kun beskrevet hva som skjedde, det er langt mellom analysene. Litteraturen er med andre ord stort sett fortellende. I tillegg er en god del av litteraturen preget av mangelfulle kildehenvisninger, noe som gjør det vanskelig å fortsette byggearbeidet.

Til tross for den store mengden litteratur er det få som har forsøkt å sette norsk luftfart i perioden inn i en bredere sikkerhetspolitisk, politisk eller kulturell sammenheng. Derfor er det fortsatt mange områder som det vil være av interesse å forske på.

Den vedlagte bibliografien er et forsøk på å anspore flere til å interessere seg for denne formative perioden av norsk luftfartshistorie.

---

³⁹ Jostein Nærbøvik, *Antiparlamentariske straumdrag i Norge 1905-1914: ein studie i motvilje*, (Oslo, Universitetsforlaget, 1969).

⁴⁰ Azar Gat, *Fascist and Liberal Visions of War. Fuller, Liddel Hart, Douhet and other Modernists*, (Oxford, Clarendon Press, 1998).

⁴¹ David Edgerton, *England and the Aeroplane. An Essay on a Militant and Technological Nation*, (London, Basingstoke: Macmillan, 1991).

Litteraturen om norsk luftfart før 2. verdenskrig

En bibliografi

Av major(m) Ole Jørgen Maaø og bibliotekar Nina Beck Anderssen

Innledende kommentarer

Å lage en bibliografi innenfor et bestemt tema kan ved første øyekast synes som en enkel og oversiktlig oppgave. Dette har vi dessverre erfart er langt fra sannheten. For det første tenderer slikt arbeide tidvis mot suggererende tilstander innimellom gamle tidsskrift og bøker. For det andre tynges man ned av stoff, uansett hvor smalt tema man har valgt å fokusere. Det betyr at man må foreta en rekke valg. I det etterfølgende vil det kort bli redegjort for noen av de valg som er foretatt i arbeidet med denne bibliografien.

- Bibliografien inneholder både historiske og samtidige bøker og artikler. Ikke alle henvisningene kan knyttes opp mot *norsk* luftfart, men disse er da som oftest skrevet av personer innen luftfartsmiljøene i Norge, og kan speile hvor de fikk sin påvirkning fra.
- Bibliografien er inndelt i 4 hoveddeler: bøker, doktoravhandlinger og hovedoppgaver, artikler og offentlige publikasjoner. Brosjyremateriell eller lignende er ført opp under overskriften bøker.
- Bibliografien er anlagt relativt bredt i forhold til den valgte tidsperiode, men relativt smalt i forhold til tema. Dette betyr eksempelvis at memoarbøker eller lignende som fokuserer på flyging under 2. verdenskrig, men som inneholder et kapittel om flygingen i mellomkrigstiden er med, mens sikkerhetspolitiske verk som inneholder kun bisetninger om luftfart er utelatt.
- En rekke samtidige artikler er kun signert med initialer. For de fleste artiklene er det relativt lett å finne den forfatteren det nødvendigvis må være. Vi har lagt oss på en nøytral linje og ikke tatt for store sjanser her, derfor er enkelte forfattere angitt med kun initialer. Andre står fortsatt oppført som *Ukjent* av samme årsak.

En bibliografi kan aldri bli komplett. For dennes del håper vi å komme med en revisjon allerede om 1-2 år, da vi på langt nær har gått igjennom alle tilgjengelige kilder ennå. Listen over offentlige publikasjoner er spesielt mangelfull. Vi mottar gjerne tips om stoff som burde vært med i denne bibliografien.

Bøker

- Admiralstaben, *Marinen. Nøitralitetsvernet 1914-1918. Samt nøitralitetsvernets avvikling 1918-1919*, (Kristiania, Henrichson & Lies boktrykkeri, 1921)
- Alne, Jon Magne m.fl., *Oslo Flyveklubb 50 år 1936-86*, (Oslo, ukjent forlag, 1986)
- Amundsen, Roald, *Gjennem luften til 88° nord*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1925)
- Amundsen, Roald og Lincoln Ellsworth, *Den første flukt over Polhavet*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1926)
- Arheim, Tom og Bjørn Hafsten, Bjørn Olsen og Sverre Thuve, *Fra Spitfire til F-16. Luftforsvaret 50 år 1944-1994*, (Oslo, Sem & Stenersen, 1994)
- Arnesen, Odd, *"Norge"-færden bak kulissene*, (Oslo, Tønsbergs forlag, 1926)
- Arnesen, Odd, *Luftens helter. Åtte stjerner på flyvningens himmel*, (Oslo, J. W. Cappelens forlag, 1931)
- Arnesen, Odd, *Norsk fly-bok*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1938)
- Arnesen, Odd, *Mot blå horisonter*, (Oslo, Forlagshuset, 1942)
- Arnesen, Odd og Einar Lundborg, *"Italia"-tragieden på nært hold*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1928)
- Arnesen, Odd, *Vi flyver over Eirik Raudes land*, (Oslo, Nasjonalforlaget, 1932)
- Arnesen, Odd, *Grønne vinger over Norge. Widerøe's flyveselskap A/S - 50 år*, (Oslo, Widerøe, 1984)
- Asbjørnsen, Øyvind, *Det norske luftvernartilleris historie*, (Stavern, Luftforsvarets skoler Stavern, 1983)
- Balchen, Bernt, *Kom nord med meg*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1958)
- Barlaup, Asbjørn, *Widerøes flyveselskap gjennom 25 år*, (Oslo, Selskapet, 1959)
- Benneche, Olaf, *Kan vi forsvare oss? Et svar på Fr. Monsens brosjyre "Sannheten om militærvesenet"*, (Oslo, Fedrelandslagetets forlag, 1929)
- Berg, Kåre, *Luftforsvarets første sjef. Generalmajor Hjalmar Riiser-Larsen*, (Oslo, Generalinspektøren for Luftforsvaret, 1994)
- Bjerknes, Vilhelm, *Om den vitenskabelige luftseilas*, (Kristiania, Det Mallingske boktrykkeri, 1909)
- Bjørhovde, Bjørn, *Over alle grenser. Fra varmluftsballong til supersonisk ruteflygning*, (Oslo, N. W. Damm & Søn, 1980)

- Bjørnebye, Halvor, *Til værs fra Solør. Muntre minner fra bygd og skog og norsk flyhistories barndom*, (Oslo, Grøndahl & Søn, 1974)
- Boge, Bjørn A. og Birger Rognmo, *Fra førkrigstid til idag. Kort historikk om Rygge hovedflystasjon*, (Rygge, Rygge hovedflystasjon, Årstall ukjent)
- Borgersrud, Lars, *Konspirasjon og kapitulasjon. Nytt lys på forsvarshistorien fra 1814 til 1940*, (Oslo, Forlaget Oktober, 2000)
- Brochmann, Georg, *Flyvning og luftfart*, (Oslo, H. Aschehoug & Co, 1926)
- Braathen, Ludvig G., *Alltid videre. Et kapittel av norsk sivil luftfarts historie*, (Oslo, Johan Grundt Tanums forlag, 1957)
- Braathen, Ludvig G., *Veien framover*, (Oslo, Ukjent forlag, 1958)
- Bull, Odd, *På post i Midt-Østen. I FN's fredsbevarende tjeneste*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1973)
- Byrd, Richard E., *Min sydpolsferd*, (København, Gyldendal, 1931)
- Baalsrud, Terje, *Politikken mot Forsvaret - frem mot 1940. En dokumentasjon*, (Oslo, Institutt for forsvarsopplysning, 1985)
- Christie, Johan K., *Krigserindringer*, (Oslo, J. W. Cappelens Forlag, 1992)
- Christophersen, Bjørn (red.), *Forsvarets rolle i Norges historie*, (Oslo, Forsvarets krigshistoriske avdeling, 1965)
- Dahl, Arne Dagfin, *Nord-Norges forsvar. Fra vikingtiden til i dag*, (Trondheim, F. Bruns Bokhandels forlag, 1948)
- Dahl, Odd og Reidar Lunde, *Odd Dahl og Maud-ferden*, (Oslo, Aftenposten, 1976)
- Dahl, Odd, *Trollmann og rundbrenner*, (Oslo, Gyldendal, 1981)
- Dons, Hans Fleischer, *"Start" En norsk flyvehistorie*, (Oslo, Universaltrykkeriet, 1935)
- Elfring, Aage, *S.O.S. "Italia" kaller*, (Oslo, Ukjent forlag, 1949)
- Ellsworth, Lincoln, *Hinsides horisonten*, (Oslo, Gyldendal, 1940)
- Fasting, Kåre, *Teknikk og samfunn 1852 - 1952. Den polytekniske forening*, (Oslo, Den Polytekniske Forening, 1952)
- Fasting, Kåre, *Fra kontraskjæret til Tokio. Norsk sivilflyging gjennom 50 år*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1959)
- Fjeld, Varg, *I eventyrets spor*, (Kristiania, Norske forfatteres forlag - Walter Øverland, 1924) (Roman, forfatternavnet er et pseudonym, trolig for Einar Tufte)

- Forsvarsmuseet, *Flysamling Gardermoen, Flykatalog*, (Oslo, Forsvarsmuseet, 1984)
- Furueth, Ola, *Livet bakom skyene*, (Oslo, Kamban, 1942)
- Furueth, Ola, *Livet bakom skyene*, Revidert utgave, (Elverum, Ukjent forlag, 1959)
- Gleditsch, Kristian, *Foran en ny verdenskrig*, (Oslo, Fram forlag, 1935)
- Gleditsch, Kristian og Svein Mønnesland, *Luftkrig. Sivilt luftvern*, (Oslo, Tiden Norsk Forlag, 1939)
- Glines, Carrol V., *Bernt Balchen. Polar Aviator*, (Washington, Smithsonian, 1999)
- Gran, Tryggve, *Under britisk flag. Krigen 1914-1918*, (Kristiania, Gyldendal Norsk Forlag, 1919)
- Gran, Tryggve, *Første fly over Nordsjøen. Et femtiårsminne*, (Oslo, Ernst G. Mortensens forlag, 1964)
- Gran, Tryggve, *Mellem himmel og jord*, (Oslo, Gyldendal, 1927)
- Gran, Tryggve, *Slik var det*, (Oslo, Gyldendal, 1945)
- Gran, Tryggve, *Slik var det. Gjennom livets passat*, (Bergen, T. Gran, 1952)
- Gran, Tryggve, *Første fly over Nordsjøen: et femtiårsminne*, (Oslo, Mortensen, 1964)
- Gran, Tryggve, *Mitt liv mellom himmel og jord*, (Oslo, Mortensen, 1979)
- Grever, Gerhard, *Fra verdensdel til verdensdel*, (Kristiania, Jacob Dybwads forlag, 1914) (Roman)
- Grierson, John, *Challenge to the Poles*, (London, G. T. Foulis & Co., 1964)
- Helgesen, Jan-Petter, *Kampen om Sola*, (Stavanger, Dreyer forlag, 1999)
- Henriksen, Vera, *Luftforsvarets historie - Bind I - Fra opptakt til nederlag - juni 1912 - juni 1940*, (Oslo, Aschehoug, 1994)
- Hovd, Rune, *Værnes - fra høvdingsete til storflyplass*, (Stjørdal, Værnes flystasjon i samarbeid med Forsvarets pensjonistforening Værnes og Stjørdal historielag, 2000)
- Hovdenak, Gunnar og Adolf Hoel, *Roald Amundsens siste ferd. Med et tillegg om Krassin-ferden av Adolf Hoel*, (Oslo, Gyldendal, 1934)
- Huitfeldt, Carl, *Fjerne horisonter. Av norsk ruteflygnings saga*, (Oslo, Bladkompaniet, 1949)
- Hærens Flygevåpen, *Taktiske direktiver: Luftkamp*, (Hærens flygevåpen, Årstall ukjent, trolig midten av tredvetallet)

- Hærens Flyvevåben, *Taktisk håndbok for flyvere (Landtroppenes taktikk)*, (Oslo, Merkantile Bok og Akcidentstrykkeri, 1932)
- Høgevold, John, *Hvem sviktet? Generalmajor Høgevold om forsvar og forsvarspolitikk i Norge 1924-1940*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974)
- Hølaas, Odd, *Norge under Haakon VII 1905-1945*, (Oslo, J. W. Cappelens forlag, 1945)
- Ibsen, Tancred, *Tro det eller ei*, (Oslo, Gyldendal, 1976)
- Johnsen, Arne Odd og Gunnar Christie Wasberg, *Norsk militærhistorisk bibliografi*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1969)
- Larsen, Carl Ludvig, *Gjennom ild og vann for frihet. Via Berlin og Normandie*, (Nesøya, Skywards forlag, 2000)
- Lian, Jon Inge, *Take off*, (Oslo, Bedriftsøkonomenes forlag, 1989)
- Lillevik, Finn, *Forsvarets luftflaade 1912-1982. Beskrivelser av våre bevarte militære fly*, (Oslo, Forsvarsmuseet, 1984)
- Luftfartsverket, *Værnes flyplass 80 år*, (Stjørdal, Luftfartsverket, 1994)
- Luftforsvaret, *Luftforsvaret 1944-1994. program*, (Oslo, Luftforsvaret, 1994)
- Luftforsvaret forsyningskommando, *Fra tre og duk til jet og elektronikk*, (Kjeller, Luftforsvarets forsyningskommando, 1976)
- Luftforsvarets forsyningskommando, *Kjeller flyplass 75 år*, (Kjeller, Luftforsvarets forsyningskommando, 1987)
- Lundborg, Einar og P. Stubbendorf, *Det store polardrama*, (København, H. Hagerups forlag, 1928)
- Lunde, Anders, *F F 9 "Kaje". Skoleflyet som ble konstruert og bygget på Kjeller for Hærens flyvevæsen i 1921-1922. Fly nr 33. Beretning om fabrikasjon, prøveflyging, havari og restaurering*, (Kjeller, Kjeller flyhistoriske forening, 1994)
- Malmø, Morten (red.), *Norge på vingene! Luftfartsverkets jubileumsbok*, (Oslo, Andante forlag, 1997)
- Meyer, Fredrik, *Hærens og Marinens flyvåpen 1912-1945*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1973)
- Nerdrum, Johan, *Fugl Fønix. En beretning om det norske luftfartsselskap*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1986)
- Nobile, Umberto, *My Polar Flights. My polar flights : an account of the voyages of the airships Italia and Norge*, (London, Frederick Muller, 1961)
- Nobile, Umberto, *Med "Norge" over Nordpolen*, (Oslo, Cappelen, 1976)

- Normann, Jens Erik, *Rittmesterens testamente*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1987)
- Olsen, Bjørn, *Telemark i norsk luftfarts historie*, (Skien, Skau forlag, 2000)
- Omholt-Jensen, Edvard, *Ole Reistad. "The Spirit of Little Norway"*, (Oslo, Atheneum forlag, 1986)
- Riiser-Larsen, Hjalmar, *Mot ukjent land. Norvegia ekspedisjonen 1929-1930*, (Oslo, Gyldendal, 1930)
- Riiser-Larsen, Hjalmar, *Femti år for kongen*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1958)
- Sandvik, Harald, *Norsk militærhistorisk bibliografi. Tillegg nr 1*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1977)
- Schieldrop, Edgar B., *Teknikkens vidundere i fartens tidsalder. Bind II*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1935)
- Schieldrop, Edgar B., *Flyvningens vidundere. Fortalt for ungdom*, (Oslo, Gyldendal, 1936)
- Sem-Jacobsen, Einar, *Moderne luftskibes brukbarhet og anvendbarhet*, (Kristiania, A. W. Brøggers boktrykkeri, 1910)
- Sem-Jacobsen, Einar, "Nogen ord om aeroplanernes betydning for Forsvaret", brosjyre til Landsinnsamling for luftflaate, (Kristiania, Norsk Luftseiladsforening, 1912)
- Sem-Jacobsen, Einar og Odd Arnesen, *Til veirs på norske vinger. Av flyvningens historie i Norge*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1930)
- Skappel, Helge og Viggo Widerøe, *Pionertid: 10 års sivilflyging i Norge*, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1945)
- Sleppe, Bente, Stig Herjuaune og Ola Christensen, *Royal Norwegian Air Force. Briefing*, (Oslo, The Royal Norwegian Air Force, 1994)
- Smith, Svein-Erik Grieg, *Borger og soldat. Historien om det norske reservebefalet og det forsvaret de tjente*, (Bergen, Grøndahl Dreyer, 1996)
- Stjern, Ivar, *Trøndelag Ingeniørbataljon 1911-1995*, (Oslo, Elanders forlag, 1995)
- Solberg, Thor, *Med Norge som mål. Den første flyvning Amerika-Norge*, (Bergen, Lunde, 1938)
- Sundby, Jon (red), *Fred. Olsens Flyveselskap 60 år 1933-1993*, (Oslo Lufthavn, Selskapet, 1993)
- Schnitler, Gudmund, *Strategi*, (Kristiania, Grøndahl & Sønns Forlag, 1914)

- Thoresen, Gunnar og Torleif Lindtveit, *På vingene over Norge. Bilder fra flyhistoriens barndom*, (Oslo, Grøndahl, 1980)
- Tvedte, Jon, *Verden får vinger*, (Oslo, Prent, 1948)
- Tvedte, Jon, *Flyvningen - det moderne eventyr - Bind I*, (Oslo, A/S Norsk Faglitteratur, 1958)
- Tvedte, Jon, *Flyvningen - det moderne eventyr - Bind II*, (Oslo, A/S Norsk Faglitteratur, 1960)
- Ukjent, *Om flyvning og luftseilads*, (Oslo, Allers, 1929)
- Vetlesen, T., *Flyveren*, (Kristiania, Ukjent forlag, 1918)
- Westrheim, Harry, *Gidsken Nilsine Jakobsen - flypionèr. Født 1. aug 1908 død 13. juni 1990*, (Bodø, Norsk luftfartssenter, 1994)
- Wisting, Oscar, *16 år med Roald Amundsen. Fra pol til pol*, (Oslo, Gyldendal, 1930)
- Wold, Ragnar, *Alle tiders flyhistorie*, (Oslo, Aschehoug, 1962)
- Ziegler, Herman, *Flygeløytnant Fridtjof Aandahl*, (Molde, Ukjent forlag, 1990)
- Øen, Bjarne, *Lærebok i lufttaktikk*, (Oslo, Ukjent forlag, 1938)
- Ørvik, Nils, *Sikkerhetspolitikken 1920-1939. Fra forhistorien til 9. april 1940. Bind I: Solidaritet eller nøytralitet?*, (Oslo, Forsvarets krigshistoriske avdeling, 1960)
- Ørvik, Nils, *Sikkerhetspolitikken 1920-1939. Fra forhistorien til 9. april 1940. Bind II: Vern eller vakt*, (Oslo, Forsvarets krigshistoriske avdeling, 1961)

Doktoravhandlinger og hovedoppgaver

- Ege, Alf, *“Hærordningen av 1909”*, (Hovedoppgave i historie, Universitet i Oslo, 1951)
- Jenssen, Jack, *“Norsk flyproduksjon før 2. Verdenskrig”*, (Hovedoppgave, Luftkrigsskolen, Trondheim, 1995)
- Selboe, Tom, *“Norsk forsvarspolitik 1905-1914”*, (Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, 1952)
- Smedsrud, Bjørn Magne, *“Luftmakt i Norge. Debatten om et selvstendig flyvåpen frem mot 1940”*, (Hovedoppgave, Luftkrigsskolen, Trondheim, 1998)
- Thompson, David G., *“From Neutrality to NATO: The Norwegian Armed Forces and Defense Policy. 1905-1955. Volume I. Dissertation”*, (PhD, Ohio State University, 1996)

- Tiller, Fredrik, “*Bakgrunnen for Norges kjøp av britisk flymateriell under første verdenskrig*”, (Hovedoppgave, Luftkrigsskolen, Trondheim, 1997)

Artikler

- Anderssen, I. Falck, “*Luftret og luftseilasret*”, i Samtiden, 1913, s. 289-301.
- Anderssen, I. Falck, “*Luftkrig og folkeret*”, i Samtiden, 1914, s. 451-459.
- Arnesen, Odd, “*Første organisasjonsplan for Hærens Flyvevæsen*”, i MilitærTeknikk, Nr. 5/6-1996, s. 36-38.
- Arnesen, Odd, “*Hærens første flytype. Maurice Farman "Longhorn"*”, i MilitærTeknikk, Nr. 3-1996, s. 36-38.
- Arnesen, Odd, “*"Start" Norges første fly*”, i MilitærTeknikk, Nr. 4-1996, s. 38-40.
- Arnesen, Odd, “*"Krig" i Hærens Flyvevæsen*”, i MilitærTeknikk, Nr. 6-1998, s. 42-44.
- Arnesen, Odd, “*Historiske fly i Norge*”, i MilitærTeknikk, Nr. 3/4-2000, s. 44-46.
- Arveschoug, Nils Weyer, “*Norsk flyging fyller 50 år*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 5-1962, s. 159-182.
- Berg, Kåre, “*Hjalmar Riiser-Larsen, en historisk person*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 12-1993, s. 33.
- Berg, Ole, “*Forsvarsmakten gjennom skiftende tider*”, i *Dette er Norge 1814-1964*, red. Johan T. Ruud, (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1963), s. 135-175.
- Bjelland, O., “*Norges første fly bygget av reservedeler*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1977, s. 417-432.
- Bjerkelund, Henrik, “*Flyvernes oppgaver i krig.*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1927, s. 719-761.
- Bruun, Nils Larssen, “*Noen almindelige betraktninger om flyets stilling som hjelpevåben for forsvaret og hvor det organisasjonsmessig bør innordnes*”, i Norsk tidsskrift for sjøvæsen, 1936, s. 276-285.
- Bruusgaard, Harald Emil, “*Marinens flyvevåben*”, i Økonomisk revue, Nr. 15-1937, s. 418-422.
- Bull, Georg, “*Flyevåbnets hjelpeopgaver*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 12-1931, s. 1-4.
- Bull, Georg, “*Ett 40 års minne*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1958, s. 114-115.

- Bull, J., “*Ad oberst Høvers artikkel i aprilheftet om utviklingen av torpedofly og flytorpedoer i Marinens Flyvevesen*”, i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, 1957, s. 292-293.
- Christie, Werner, “*Jens Erik Normann: Rittmesterens testamente*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 10-1987, s. 47.
- Clason, Richard M., “*Rapport om langflukt over Rondane - Jotunheimen i tiden 24/3 - 26/3 1926*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1926, s. 1-2.
- Clason, Richard M., “*Hærens flyveskoles vinterøvelser på Mesnalien*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1930, s. 370-376.
- Cosmoss, “*En historikk om de norske Heinkel 115 fly*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1958, s. 143-168.
- D., H. F., “*Flyvevåbenet i sjøforsvaret*”, i Fly, Nr. 2-1933, s. 4-5.
- Dahl, Erling Munthe, “*Billed-sending fra fly*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7-1931, s. 7-8.
- Dahl, Erling Munthe, “*Bruk av radio i vårt flyvevåben. Flyveavdelingenes utstyr med radiomateriell*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 8 og 9-1931, s. 1-15, 1-16.
- Dahl, Erling Munthe, “*De engelske speideving for samarbeide med Hæren*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7-1931, s. 1-5.
- Dahl, Erling Munthe, “*De forskjellige lands flyvevåben, statistisk belyst*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 11-1931, s. 4-10.
- Dahl, Erling Munthe, “*Det franske bombe-reglement*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 10, 11 og 12-1931, s. 6-16, 11-14, 7-19.
- Dahl, Erling Munthe, “*Det franske jage-reglement*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1, 2, 3, 4 og 5-1931, s. 3-10, 1-11, 1-6, 1-6, 1-7.
- Dahl, Erling Munthe, “*En eller flermotors bombefly*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 12-1931, s. 5-7.
- Dahl, Erling Munthe, “*Fallskjerm-sprang*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 3-1931, s. 12-15.
- Dahl, Erling Munthe, “*Flyveulykker og deres årsaker*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 5-1931, s. 8-18.
- Dahl, Erling Munthe, “*Hangarskip*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 10-1931, s. 1-6.
- Dahl, Erling Munthe, “*Kursus i flyvertjeneste for svenske generalstabsoffiserer*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1-1931, s. 15-17.

- Dahl, Erling Munthe, “*Luft-fotografering*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1, 2, 3 og 4-1931, s. 11-15, 11-18, 7-12, 7-10.
- Dahl, Erling Munthe, “*Luftskytsets effektivitet under krigen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7-1931, s. 8-9.
- Dahl, Erling Munthe, “*Omkring det engelske luftfartsbudgett*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7-1931, s. 5-6.
- Dahl, Erling Munthe, “*Speiderkursus for generalstabs- og artillerioffiserer i Sverige*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 11-1931, s. 1-3.
- Dahl, Erling Munthe, “*Vickers-Armstrong nyeste luftvernskanon*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7-1931, s. 9-11.
- Dahl, Erling Munthe, “*Øvelser ved Marinens flyvestasjoner i 1930*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 6-1931, s. 1-12.
- Dahl, Erling Munthe, “*Aktuelle spørsmål for vårt luftforsvar*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1936, s. 1-22.
- Dahl, Erling Munthe, “*Elektriske installasjoner ombord i fly*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 5 og 6-1926, s. 14-20.
- Danielsen, Rolf, “*Terje Baalsrud: Politikken mot Forsvaret - frem mot 1940. En dokumentasjon*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 6-1986, s. 45.
- Dehli, Halfdan Gyth, “*Luftskibes og aeroplaners anvendelse under militære operationer*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 11-1910, s. 666-668.
- Eckhoff, Erling, “*Erfaringer og problemer fra den engelske luftmanøver 22. til 24. september 1925*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1-1926, s. 2-3.
- Eckhoff, Erling, “*Høideflyvning i USA*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1926, s. 2-4.
- Eckhoff, Erling, “*Luftkjølet motor*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1926, s. 4-5.
- Eckhoff, Erling, “*Nogen synspunkter til Spørsmålet "Automatisk - eller ikke automatisk fallskjerm" på grunnlag av verdenskrigens erfaring*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 8-1926, s. 1-14.
- Einang, Eivind, “*Slagskibs sårbarhet likeoverfor luftangrep. Rapporten fra den inden den britiske forsvarskommisjon nedsatte underkomité*”, i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, 1937, s. 14-24.
- Elnæs, Tore, “*DNL-et 50årsminne*”, i Norsk flyhistorisk tidsskrift, Nr. 4-1985.
- Engelstad, Karl J. F., “*Baron Carl Cederstrøm*”, i Luftseilads, Nr. 7-1910, s. 25.
- Engelstad, Karl J. F., “*Bleriots monoplan*”, i Luftseilads, Nr. 7-1910, s. 26-27.

- Engelstad, Karl J. F., “*Damer og luftseilads*”, i Luftseilads, Nr. 9 og 10-1910, s. 39.
- Engelstad, Karl J. F., “*De sidste høiderekorder med flyvemaskiner*”, i Luftseilads, Nr. 1-1910, s. 4.
- Engelstad, Karl J. F., “*Fartsrapporter*”, i Luftseilads, Nr. 9 og 10-1910, s. 40.
- Engelstad, Karl J. F., “*Friballonen - flyvesportens forskole*”, i Luftseilads, Nr. 6-1910, s. 21.
- Engelstad, Karl J. F., “*Hvad der kræves for at faa "lodspatent" for at styre aeroplaner*”, i Luftseilads, Nr. 9 og 10-1910, s. 36.
- Engelstad, Karl J. F., “*Jagt paa friballon*”, i Luftseilads, Nr. 6-1910, s. 23-24.
- Engelstad, Karl J. F., “*Louis Bleriot*”, i Luftseilads, Nr. 7-1910, s. 26.
- Engelstad, Karl J. F., “*Norge*”, i Luftseilads, Nr. 1-1910, s. 3.
- Engelstad, Karl J. F., “*Penger at tjene i 1911*”, i Luftseilads, Nr. 9 og 10-1910, s. 39.
- Engelstad, Karl J. F., “*Professor H. Erdmann*”, i Luftseilads, Nr. 2-1910, s. 2.
- Engelstad, Karl J. F., “*Program for baron Cederstrøms flyvninger på Etterstad i oktober 1910*”, i Luftseilads, Nr. 7-1910, s. 27.
- Engelstad, Karl J. F., “*Ved augusts maaned utgang*”, i Luftseilads, Nr. 7-1910, s. 25-26.
- Evensen, E., “*Peileanlegg i fly*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 4-1931, s. 10-15.
- F., “*Flyene våre*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1927, s. 1-2.
- F., “*Sveitflyvning*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1-1928, s. 1-6.
- Feiring, L., “*Omkring den første utvikling av Hærens flyvåpen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1957, s. 277-287.
- Feiring, L., “*Omkring den første utvikling av Hærens flyvåpen (2)*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1957, s. 312-323.
- Feiring, L., “*Hærens flyvåpen. Organisasjon 1912-1940*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1958, s. 9-21.
- Feiring, L., “*Oversikt over flytyper i Hærens flyvåpen 1912-1940.*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1958, s. 47-61.
- Fjærli, E., “*Forsvarets rolle i Norges historie til 1914*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1972, s. 253-257.

- Gabrielsen, Bjørn Vidar, “*Et samlet norsk flyvåpen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1967, s. 252-255.
- Gabrielsen, Bjørn Vidar, “*Flyvåpnet i mellomkrigsårenes norske sikkerhetspolitikk*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1967, s. 109-117.
- Gabrielsen, Bjørn Vidar, “*Trekk av norsk forsvarspolitik etter 1905*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1970, s. 87-91.
- Glenne, Roar, “*Saksing fra biblioteket*”, i NFF-kontakt, Nr. 4/84, 2/85-1984/85, s. 12-14, 12-14.
- Godø, Reidar, “*Forsvarets ledelse fra union til allianse. En fremstilling av norsk forsvarspolitik 1885-1985*”, i Forsvarsstudier, Nr. 1/1989-1989, s. 143.
- Gr., G., “*Gudmund Schnitler: Strategi*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 7-1911, s. 405-407.
- Graff-Wang, Johan Petter, “*Kort oversigt over ingeniørvåbnets udvikling i 1906*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 2-1907, s. 71-83.
- Grüner, Axel Otto, “*En frontreise og meddelelser om enkelte militære franske forhold*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1919, s. 145-174.
- Gudbjørgsrud, Kjell, “*Fly i artilleriets tjeneste*”, i Norsk Artilleri-tidsskrift, 1979-1981, s. 117-124 (1979), 16-22 (1980), 69-75 (1980), 72-78 (1981).
- Gulbranson, Carl H., “*Luftvaabnet, artilleriet og det moderne infanteri*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1917, s. 423-436.
- H., R., “*En tur med "Norge"*”, i Luftseilads, Nr. 6-1910, s. 22.
- H., S. N., “*"Luftflotten"*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1928, s. 1046-1048.
- Hafsten, Bjørn, “*Beretningen om de norske Heinkel-115 flyene*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1977, s. 224-230.
- Hafsten, Bjørn, “*Beretningen om Heinkel-115 flyets utvikling, anskaffelse og bruk i Marinens Flyvevåpen i Norge, i RAF's tjeneste samt Luftwaffes tjeneste i Norge 1940-45*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1977, s. 185-192.
- Hafsten, Bjørn, “*Heinkel-115N anvendelse under nøytralitetsvakten 1.9.39-9.4.40 og under krigen i Norge 1940*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1977, s. 193-204.
- Haganes, Einar, “*Giv en fremstilling av flyvevåbnets virksomhet under hærens operasjoner og kamp. Hvorledes bør dette våben søkes utviklet hos os?*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1922, s. 324-380, 399-419, 455-466, 519-528, 587-597.
- Hagerup, Knut, “*Samarbeidet mellom Forsvaret og sivil luftfart*”, i *Forsvaret og samfunnet*, Oslo, Oslo Militære samfund, 1975), s. 158-173.

- Hauge, Jens Christian, “*Tale for General Bjarne Øen på hans 95 års fødselsdag 6. november 1993*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 12-1993, s. 20-24.
- Hein, Alf, “*Litt om flyvemotorfabrikasjonen ved Marinens minevesen*”, i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, 1935, s. 63-72.
- Helgesen, L., “*Nils Ørvik: Sikkerhetspolitikken 1920-1939. Fra forhistorien til 9. april 1940. Bind I. Johan Grundt Tanums forlag 1960*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1960, s. 377-381.
- Hertzberg, Jens S., “*Nord-Norge flyvningen 1935*”, i Fly, Nr. 5-1935, s. 102-110.
- Hertzberg, Jens S., “*Flyvevåbenet og vårt land. A. Hvilken rolle vil luftstridskreftene spille i en kommende storkrig ?*”, i Samtiden, 1938, s. 32-44.
- Hertzberg, Jens S., “*Flyvevåbenet og vårt land. B. Influencer denne luftstridskreftenes utvikling på Norges stilling i en eventuell kommende storkrig?*”, i Samtiden, 1938, s. 114-131.
- Hesselberg, Th., “*Pilotballoner*”, i Luftseilads, Nr. 9 og 10-1910, s. 34-36.
- Hoff, Svein Marius, “*Luftforsvaret fra "Start" til F-16 og elektronisk krigføring*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1981, s. 37-61.
- Holtfodt, Gard R., “*Synspunkter på forsvarspolitikken etter 1905*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1981, s. 333-335.
- Holtfodt, Gard R., “*Forsvarspolitik 1909-1918, Nøytralitetsvern 1914-1918*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1982, s. 459-470.
- Holtfodt, Gard R., “*Hærordninger og forsvarspolitik 1920 til 1940*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1984, s. 273-278.
- Hovdenak, Gunnar, “*Våbnenes samvirke. Flåte og fly*”, i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, 1937, s. 117-135.
- Hærens Fastlønte Officerers Landsforening, “*Sannheten om luft- og gasskrigen*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1929, s. 91-92.
- Høver, Johan E., “*Marinens flyvebåtfabrikk*”, i *Volund. Norsk teknisk museums årbok*, Oslo, 1975), s. 7-51.
- Høver, Johan E., “*Trekk fra utviklingen av torpedofly og flytorpedoer i Marinens flyvevesen. 1918 til 1930*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1957, s. 234-239.
- Høver, Johan E., “*En oversikt over norske marinefly (sjøfly) frem til 1940.*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1958, s. 75-81.

- Johannesen, Harald I., “*Fra et besøk ved Royal Air Force & Army Cooperation School i leiren Worthy Down ved Winchester*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1919, s. 537-541.
- Klingenberg, Leif O., “*Det tyske luftvåben*”, i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, 1937, s. 367-379.
- K., O. T., “*En 50 aar gammel uttalelse om flyvemaskinen*”, i Luftseilads, Nr. 4-1910, s. 2.
- Klingenberg, Trygve, “*Vårt tidsskrift*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1-1926, s. 1.
- Knudsen, Kåre Vagn, “*Norges luftstrategiske stilling*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1936, s. 22-35.
- Kolderup, Jørgen Hansen, “*Marinens Flyvevåben. Et lynstreif tilbake*”, i Norges Sjøforsvar, Nr. 6-1935, s. 77-81.
- Kristiansen, Tom, “*Første samlede fremstilling av norsk luftmilitær historie. Vera Henriksen: Luftforsvarets historie. Fra opptakt til nederlag (juni 1912 - juni 1940), bind I*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 10-1994, s. 38-39.
- L., “*Beskyttelse av civilbefolkningen. Et svensk opplysningstidsskrift*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1929, s. 385-389.
- Lillevik, Finn, “*Norske militære flytyper. BE-2e*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1972, s. 169-175.
- Lillevik, Finn, “*Norske militære flytyper. Sopwith Baby Seaplane*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1972, s. 213-218.
- Lillevik, Finn, “*Norske militære flytyper. Maurice Farman, MF-7, FF-2, F-40 og F-46*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1973, s. 15-23.
- L'orange, H. Wilhelm, “*Kavaleri og flyvevåben*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1926, s. 510-516.
- L'orange, H. Wilhelm, “*Forskjellig fra krigsfronten i Frankrike*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1919, s. 21-29.
- L'orange, H. Wilhelm, “*Observationstjeneste fra Ballon-captif*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1919, s. 201-205.
- Lowzow, Haakon Ditlef, “*Gudmund Schnitler: Strategi, Grøndahl & Søn, Kristiania, 1914*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 11 og 12-1914, s. 617-620.
- M., “*Sveit og ving. Lufttjenesten*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 6-1928, s. 1-4.
- M., “*V W Page: Modern Aircraft*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 5-1928, s. 13.

- M., “*W. Jefferson Davis: The World's Wings*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 5-1928, s. 12.
- Mohn, Henrik, “*Nogen meterologiske fænomener av særlig interesse for luftseiladsen*”, i Luftseilads, Nr. 1-1910, s. 1-3.
- Motzfeldt, Birger Fredrik, “*Et tilsvær til løytnant Normanns foranstående artikkel*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1928, s. 17-18.
- Motzfeldt, Birger Fredrik, “*Langflyvninger utført av amerikanerne i 1927*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1-1928, s. 8-9.
- Motzfeldt, Birger Fredrik, “*Om bomber og bombing*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 3-1928, s. 12-15.
- Motzfeldt, Birger Fredrik, “*Opsetning av den høiere taktise enhet i flyvevåbnet*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1928, s. 317-320.
- Motzfeldt, Birger Fredrik, “*U.S. Bombefly*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1-1928, s. 6-7.
- Motzfeldt, Birger Fredrik, “*Utdannelse i fototjeneste*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 6-1929, s. 1-5.
- Motzfeldt, Birger Fredrik, “*Ole Reistad*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1958, s. 201-204.
- Norby, Henrik, “*Flyverådet*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2 og 3-1928, s. 1-13, 1-11.
- Norby, Henrik, “*Flyvningen og flyverne*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 8-9 og 10-1928, s. 1-18, 1-15.
- Norby, Henrik, “*Bakgrunden for vort arbeide*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7-1929, s. 1-4.
- Norby, Henrik, “*Omkring opsetningen av vinger*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7, 8, 9, 11 og 12-1929, s. 5-10, 1-8, 4-11, 1-10, 1-12.
- Nordbø, Ole G., “*Moth og Tiger Moth I Norge*”, i *Hærmuseets årbok 1973-1975*, red. Hærmuseet, (Oslo, Hærmuseet, 1975), s. 280-353.
- Nordli, H., “*Bardufoss flystasjon*”, i Norsk flyhistorisk tidsskrift, Nr. 3-1985.
- Normann, Harald, “*Artilleriflyvning (Endel betraktninger)*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1926, s. 256-269.
- Normann, Harald, “*Georg Brochmann: Flyvning og luftfart*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1926, s. 821-822.
- Normann, Harald, “*Luftkampen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 4-1926, s. 1-7.

- Normann, Harald, “*Nedgang i norsk terreng. Konkurranser*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 8-1926, s. 14-17.
- Normann, Harald, “*Flyvevåbnet og den strategiske opplaring.*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1927, s. 57-62.
- Normann, Harald, “*Militære spørsmål aktuelle i 1927: Flyvevesenet*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1927, s. 1054-1062.
- Normann, Harald, “*Mitraljøsogear*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1928, s. 14-16.
- Normann, Harald, “*Opsetning av den høiere taktiske enhet i flyvevåbnet.*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1928, s. 653-663.
- Normann, Harald, “*Kombinererte flyveavdelinger ved de operative enheter.*”, i Norsk Militært Tidsskrift., 1929, s. 1008-1017.
- Normann, Harald, “*Stormflyvning*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1929, s. 171-181.
- Naastad, Nils E., “*Norsk luftoperativ doktrine på 1930-tallet*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 10-1993, s. 3-9.
- Olafsen, Trygve R. K., “*Flyjubileum 1ste juni 1982*”, i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, 1982, s. 16-17.
- Os, Edvard S. L., “*Krigen i Tripolis. Erfaringer angaaende anvendelse av luftfartøier*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 3-4-1913, s. 163-177.
- Os, Edvard S. L., “*Flyvemaskiner under Balkankrigen*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 3-1914, s. 138-152.
- P., A., “*Samarbeide mellem flyver og infanteri*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1925, s. 234-239.
- Philipson, Oscar, “*Flytavlingarna på Kjeller 1921*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1953, s. 130-152.
- Reistad, Ole, “*Rapport fra tjenestegjøring i Frankrike*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1927, s. 9-13.
- Reistad, Ole, “*Vårt flyvevåben er en illusjon*”, i Fly, Nr. 2-1939, s. 41-42.
- Riste, Olav, “*Ingen styrke i enhet: Forhistorien til Luftforsvaret*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1984, s. 403-417.
- Riste, Olav, “*Slow take-off. The Pre-History of the Royal Norwegian Air Force, 1912-1944*”, (Oslo, 1985).
- Ruge, Otto, “*Stillingskrigens aarsaker, dens fremtidsmuligheter*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1918, s. 104-120, 161-177, 223-250, 289-312.

- Ruge, Otto, “*Flyvning og stormaktspolitik*”, i Internasjonal politikk, 1938, s. 39-52.
- Rækkebo, Aksel J., “*Luftfarten i armèen*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 10-1909, s. 647-651.
- Rønneberg, Harald B. M., “*Fredrik Meyer: Hærens og Marinens Flyvåpen 1912-1943. Gyldendal Norsk Forlag*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1974, s. 75-77.
- Rønneberg, Harald B. M., “*John Høgevold: Hvem sviktet?*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1975, s. 80.
- Rørholt, Bjørn A., “*Bernt Balchen - polarflyger og krigshelt*”, i *Forsvaret og samfunnet*, (Oslo, Oslo Militære samfund, 1975), s. 362-370.
- S., “*Nogen betraktninger over speidertjeneste contra flyvertjeneste*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1-1929, s. 7-10.
- S., R., “*Det britiske flyvevåbens organisasjon*”, i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, 1937, s. 29-32.
- Sand, Ole G., “*Omkring de første flyvninger på Værnes i 1914*”, i *Årbok for 1985*, red. Nord-Trøndelag historielag, (Steinkjer, Steinkjer Trykkeri, 1985), s. 62-71.
- Schilbred, Cornelius, “*Den militærtekniske utvikling og krav som den stiller*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1929, s. 162-167.
- Schnitler, Gudmund, “*Admiralstaben: Marinen, Nøitralitetsvernet 1914-1918 og nøitralitetsvernets avvikling 1918-1919*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1921, s. 585-587.
- Sejersted, Fredrik C., “*Fra flyvemaskinernes deltagelse i de franske høstmanøvrer 1912*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 12-1912, s. 728-736.
- Sejersted, Fredrik C., “*Det femte vaaben under aarets høstmanøvrer*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 11-1913, s. 733-739.
- Sejersted, Fredrik C., “*Flyvemeddelelser*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 11-1913, s. 751-756.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Luftskibes militære anvendelse*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 8-1909, s. 505-512.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Den store rundflyvning i Frankrike. 7-17. august 1910*”, i Luftseilads, Nr. 7-1910, s. 28.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Flyvemaskin contra ballon*”, i Luftseilads, Nr. 2-1910, s. 1-2.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Luftseiladskarter*”, i Luftseilads, Nr. 2-1910, s. 7-8.

- Sem-Jacobsen, Einar, “*Luftseiladskarter*”, i Luftseilads, Nr. 3-1910, s. 2-3.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Oberst Hermann W L Moedebeck*”, i Luftseilads, Nr. 3-1910, s. 1.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Paa fart med ballonen Norge*”, i Luftseilads, Nr. 5-1910, s. 17-19.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Et norsk flyverkorps. Dets organisation og materiel.*”, i Vor Hær, Nr. 1-1912, s. 4-6.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Flyverekorder*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 1-1912, s. 67-72.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Militære aeroplaner. Fra konkurransen i Reims 1. oktober-15. november 1911*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 1-1912, s. 37-65.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Om flyvemaskiners militære anvendelse. Hvorledes bør denne branche organiseres, opsættes og utstyres med materiell hos os*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1912, s. 231-247.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Zeppelinene*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1916, s. 571-578.
- Sem-Jacobsen, Einar, “*Kjeller Flyveplass*”, i *Skedsmo. Bygdens historie*, red. Halvor Haavelmo, (Oslo, Nationaltrykkeriet, 1929), s. 456-461.
- Simonsen, Severin C. Holm, “*Aeronautikens indflydelse på fremtidens krigføring*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1906, s. 653-662.
- Simonsen, Severin C. Holm, “*Hvad har bevirket luftskipperafdelingernes raske udvikling i vor tid?*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1906, s. 719-727.
- Simonsen, Severin C. Holm, “*Et forslag angående det militære luftskippermateriels anvendelse og betjening hos os*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 8-1907, s. 433-459.
- Simonsen, Severin C. Holm, “*En oversigt over fæstningsskytsets udvikling i de senere år. Hvilke skytstyper bør nu fortrinsvis komme til anvendelse på fæstningernes land- og sjøfronter*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 4, 5, 6, 7-1909.
- Simonsen, Severin C. Holm, “*Hvorledes skal vi kunne skaffe os pengemidler til luftseiladsens fremme og utnyttelse?*”, i Luftseilads, Nr. 9 og 10-1910, s. 36.
- Simonsen, Severin C. Holm, “*Militær luftseilads*”, i Luftseilads, Nr. 3, 4, 5, 8, 9 og 10-1910, s. 1-2, 19-20, 31-32, 33-34.
- Siversen, Olaf, “*Pilotballoner i mørke*”, i Luftseilads, Nr. 9 og 10-1910, s. 40.
- Siversen, Olaf, “*Ballonkonkurransen i Kjøbenhavn 20/11 1910*”, i Luftseilads, Nr. 9 og 10-1910, s. 37-39.

- Siverson, Olaf, “*Ballonmanøvrering*”, i Luftseilads, Nr. 3-1910, s. 11-12.
- Siverson, Olaf, “*Ballonmanøvrering II*”, i Luftseilads, Nr. 8-1910, s. 30-31.
- Siverson, Olaf, “*Luftskibruter*”, i Luftseilads, Nr. 2-1910, s. 2-3.
- Skouen, Per, “*Speiderutdannelsen i Hærens og Marinens Flyvevåben*”, i Fly, Nr. 2-1938, s. 63-64.
- Skouen, Per, “*Vernepliktige Flyveoffiserers Forening gjennom 10 år*”, i Fly, Nr. 10-1938, s. 328-338.
- Steen, Erik A., “*Militære spørsmål, aktuelle i 1928. A. Marinen*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1928, s. 1061-1080.
- Steffens, William, “*Den italiensk-tyrkiske krig*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 2-1912, s. 187-199.
- Sundby, Kristian, “*Fra flyveskolens vinterøvelser i Brumunddal*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1928, s. 517-522.
- Svendsen, Arne, “*50 år siden luftskipet "Italia's" tragedie i Polhavet. Del 1: Polflygingen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1979, s. 129-134.
- Svendsen, Arne, “*50 år siden luftskipet "Italia's" tragedie i Polhavet. Del 2: Redningsaksjonens mellomspill*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1979, s. 159-165.
- Svendsen, Arne, “*50 år siden luftskipet "Italia's" tragedie i Polhavet. Del 3: Isbryteren "Krassin's" redning av Malmgren- og Nobile gruppen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1979, s. 192-199.
- Svendsen, Arne, “*Polarforskeren som fant sin våte grav i Nordishavet. I 1978 var det 50 år siden Roald Amundsen forsvant under letingen etter Umberto Nobile*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1979, s. 211-218.
- Svendsen, Arne, “*Roald Amundsen. Den første norske utdannede sivilflyger*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1980, s. 66-68.
- Thommesen, Thomas J., “*Flyvningen i den norske Marine - Et 25 års minne*”, i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen, 1937, s. 216-219.
- Thompson, David G., “*Norwegian Military Policy, 1905-1940: A Critical Appraisal and Review of the Literature*”, i The Journal of Military History, July 1997, s. 503-520.
- Thoresen, Gunnar, “*Løytnant Dons' dristige flyvetur til Øra i 1912*”, i Wirwar, Nr. 1-1986, s. 14-22.
- Thoresen, Gunnar, “*Flygestevnet på Kjeller 4. til 6. mars 1921*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1953, s. 99-112.

- Tjensvoll, E., “*Torleif Lindtveit og Gunnar Thoresen: På vingene over Norge*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1980, s. 236-237.
- Ukjent, “*Enkelte tekniske meddelelser vedkommende gasfylde balloner*”, i Luftseilads, Nr. 6-1910, s. 22-23.
- Ukjent, “*Enkelte tekniske meddelelser vedkommende gasfylde balloner II*”, i Luftseilads, Nr. 8-1910, s. 29-30.
- Ukjent, “*Den engelske luftflaate paa manøver*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 11-1912, s. 619-625.
- Ukjent, “*De modertne flyvemaskindepotfartøier*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1924, s. 517-525.
- Ukjent, “*Flyvevåbnets stilling i sjøforsvaret*”, i Norges sjøforsvar, Nr. 7-1939, s. 115-118.
- Ukjent, “*Marinens nye bombefly*”, i Norges sjøforsvar, Nr. 7-1939, s. 125.
- Ukjent, “*Et førti-års minne*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1952, s. 197-211.
- Ukjent, “*Når skal tilleggene for flygetjeneste revideres?*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1953, s. 257-263.
- Ukjent, “*Et 10-års minne. Opprettelsen av et selvstendig norsk flyvåpen. Et kortfattet historisk tilbakeblikk.*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1954, s. 271-278.
- Ukjent, “*Luftforsvarets nye sjef*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1960, s. 285-292.
- Ukjent, “*Hans Barlien fløy selvlaget, muskeldrevet fly for 150 år siden*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1961, s. 9.
- Ukjent, “*Norges første bombefly. Caproni 310*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1968, s. 201-203.
- Ukjent, “*Det var engang*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1976, s. 18.
- Ukjent, “*En urett er gjort god igjen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1976, s. 57.
- Ukjent, “*En veteran takker av*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1976, s. 55-56.
- Ukjent, “*Respektert sjef forlater Forsvaret etter nærmere 40 års tjeneste*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1976, s. 138-140.
- Ukjent, “*Generalmajor Georg Bull*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1977, s. 64-66.
- Ukjent, “*Den første sjef for Hærens flyvåpen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1978, s. 44.

- Ukjent, “*Bevarte militære fly i Norge*”, i NFF-kontakt, Nr. 4-1982.
- Ukjent, “*Norsk flyhistorisk forening 15 år*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1982, s. 160-167.
- Vik, Tor, “*Bernt Balchen: Kom nord med meg. Gyldendal Norsk Forlag*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1958, s. 256-260.
- Vik, Tor, “*Jon Tvedte: Flyvningen - det moderne eventyr, bind I*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1959, s. 147-149.
- Vik, Tor, “*Jon Tvedte: Flyvningen - det moderne eventyr - Bind II*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1960, s. 192-193.
- Vik, Tor, “*Norsk flyhistorie*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1977, s. 184-185.
- Vinje, Aasmund og Stein Bjøru, “*Trondhjems ukjente flyverhelt*”, i NFF-kontakt, Nr. 3-1984, s. 3-7.
- Ween, Thorolf I., “*Luftfotografi og luftstereofotogrammetri anvendt ved kartlegning. Muligheter og begrensning*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1924, s. 504-516.
- Wetting, Olav, “*Det store flystevnet i Rheims 22.-29. august 1909*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1956, s. 193-210.
- Widerberg, Clare Sevell, “*Enkelte hovedspørgsmål vedrørende en reorganisation af ingeniørvåbnet*”, i Norsk Militært Tidsskrift, Nr. 3-1901, s. 186-202.
- Waage, Jakob, “*Flyveren, motoren og terrenget*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 12-1928, s. 9-11.
- Waage, Jakob, “*Instrumentflyvning*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 11-1928, s. 7-11.
- Waage, Jakob, “*Jagerflyvning*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 4-1928, s. 1-7.
- Waage, Jakob, “*Noen bemerkninger om flyvning i usiktbart værslag*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 4-1928, s. 7-10.
- Waage, Jakob, “*Taktikken og værslaget*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 6-1928, s. 6-8.
- Waage, Jakob, “*Amerikanske byggeforskrifter for jagere*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 3 og 4-1929, s. 5-9, 8-11.
- Waage, Jakob, “*Det vordende flyvevåben*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1929, s. 1081-1087.
- Waage, Jakob, “*Disiplin*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1929, s. 8-11.

- Waage, Jakob, “*Luftforsvar*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 3-1929, s. 1-5.
- Øen, Bjarne, “*Feltflyenes bevæbning*”, i Norsk Militært Tidsskrift, 1927, s. 354-358.
- Øen, Bjarne, “*Fotografitjenesten*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 1-1927, s. 1-7.
- Øen, Bjarne, “*Biblioteket v. flyvevesenets stab*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 2-1928, s. 19-21.
- Øen, Bjarne, “*Kamp mot mål på land - Stormflyvning*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 5-1928, s. 1-11.
- Øen, Bjarne, “*Redninger ved hjelp av fallskjerm*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 8-1928, s. 7-10.
- Øen, Bjarne, “*Studium av flyvning i tåke*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 11-1928, s. 1.
- Øen, Bjarne, “*Verdensrekorder*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 3-1928, s. 15-24.
- Øen, Bjarne, “*Værlaget*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7-1928, s. 3-8.
- Øen, Bjarne, “*Synspunkter ved disponering i krig av flyvestridskreftene*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 7, 11 og 12-1928 og Nr. 1-1929, s. 1-7, 2-6, 1-8, 1-6.
- Øen, Bjarne, “*Brand*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 5-1929, s. 4-7.
- Øen, Bjarne, “*Fallskjermer*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 6-1929, s. 6-9.
- Øen, Bjarne, “*Flyveutdannelsen*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 4-1929, s. 1-6.
- Øen, Bjarne, “*“Runways”*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 5-1929, s. 1-2.
- Øen, Bjarne, “*Øvelser ved det amerikanske flygevåben*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, Nr. 9-1929, s. 1-3.
- Ørvik, Nils, “*Norsk sikkerhets- og nøytralitetspolitikk 1905-1940*”, i Norsk Luftmilitært Tidsskrift, 1956, s. 153-184.
- Aars, Kristian B. R., “*Verdensfreden. Avrustningen bør begynne med at magterne neutraliserer luften*”, i Samtiden, 1910, s. 522-527.

Offentlige publikasjoner

- Indst S. X/1906-1907, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Armeens budget for terminen 1ste april 1907-31te mars 1908*, s. 30.
  - Forhandlinger i Stortinget 26.02.1907, s. 1801-1818.
- St prp. 1/1908, del H.X.A., *Armeens budget*, s. 76.
  - Bilag 7, *Forsvarsdepartementets skrivelse til Stortingets forsterkede militærkomite, datert 12te december 1907*, s. 34-40
  - Indst S. X/1908, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Armeens budget for terminen 1ste april 1908-30te juni 1909*, s. 30.
- St prp. 1/1909, del H.X.A., *Hærens budget*, s. 86-87, 121.
  - Forhandlinger i Stortinget, 30.07.1909, s 2322-2326.
- St prp. 50/1909, *Om hærordningen*, s. 141-142, 284-285, 343.
  - Indst S. XXXXII/1909, *Indstilling fra den forsterkede militærkomite angaaende hærordningen, i tilknytning til indst. S. XXXXII og tilæg til samme 1908*, s. 80-81.
- St prp. 1/1910, del H.X.A., *Hærens budget*, s. 98-99.
- St prp. 1/1911, del H.X.A., *Hærens budget*, s. 93-94, 105-106.
  - Indst S. X/1911, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Armeens budget for terminene 1ste juli 1911-30te juni 1912*, s. 29-30.
- St prp. 1/1912, del H.X.A., *Hærens budget*, s. 153-155, 170-171.
  - Indst S. X/1912, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Hærens budget for terminen 1ste juli 1912-30te juni 1913*, s. 43-44.
- St prp. 1/1912, del H.X.B., *Marinen*, s. 45.
  - Indst S. II/1912, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Marinens budget for budgetterminen 1ste juli 1912-30te juni 1913*, s. 17-18.
- St prp. 107/1912, *Om stipendier til utdannelse av militære flyvere*.
  - Indst S. X/1912, Tilæg 4, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende stipendier til utdannelse av militære flyvere (St. prp. nr. 107)*.
  - Forhandlinger i Stortinget 19.06.1912, s 2335.
- St prp. 1/1913, del H.X.A., *Hærens budget*, s. 74, 129, 134, 139-140.

- St prp. 1/1913, del H.X.B., *Marinen*, s. 49-50, 53-54.
  - Indst S. II/1913, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Marinens budget for budgetterminen 1ste juli 1913 - 30te juni 1914*, s. 19-22.
  - Forhandlinger i Stortinget 26.06.1913, s. 1934-1942.
- St prp. 31/1913, *Om ekstraordinære bevilgninger til forsvarsvæsenet*, s. 1-13, 21.
  - St. m. 4/1913, *Om tilbagekaldelse av proposition om ekstraordinære bevilgninger til forsvarsvæsenet*.
- St prp. 147/1913, *Om ekstraordinære bevilgninger til forsvarsvæsenet*, s. 1-31.
  - Indst S. X/1913, Tilæg 9, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende ekstraordinær bevilgning til forsvarsvæsenet (St. prp. nr. 147)*, s. 1-16.
  - Forhandlinger i Stortinget 24.07.1913, s. 2651-2667.
- St prp. 1/1914, del H.X.A., *Hærens budget*, s. 51-57, 136-139, 183-185.
  - Indst S. X/1914, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Hærens budget for terminen 1ste juli 1914-30te juni 1915*, s. 42, 54-55, 69.
  - Forhandlinger i Stortinget 23.05.1914, s. 1987-1988, 2040, 2075,
- St prp. 1/1914, del H.X.B., *Marinen*, s. 43-45.
  - Indst S. II/1914, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Marinens budget for budgetterminen 1ste juli 1914 - 30te juni 1915*, s. 24-25.
  - Forhandlinger i Stortinget 03.04.1914, s. 693-695.
- St prp. 120/1914, (Hemmelig), *Om ekstraordinære bevilgninger til Forsvaret*, s. 58-60, 93.
  - Indst S. LIV/1914, (Hemmelig), *Indstilling fra den kombinerte budget- og militærkomite angaaende ekstraordinære bevilgninger og avsætninger til Forsvaret*, s. 13-14, 25.
- Forhandlinger i Stortinget 24.03.1914, s. 511-515.
  - Forespørsel fra representanten Kragtorp "*Er det med de militære myndigheters billigelse, at den europæiske konkurranseflyvning planlægges med rute lagt over et av vore vigtigste forsvarsavsnit.*" Med svar fra Forsvarsminister Keilhau.
- St prp. 1/1915, del H.X.A., *Hærens budget*, s. 15, 33-34, 48, 57, 60-61.
  - Indst S. X/1915, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende Hærens budget for terminen 1ste juli 1915-30te juni 1916*, s. 5-6.
  - Forhandlinger i Stortinget 20.04.1915, s. 1049-1050, 1061, 1065.
  - Forhandlinger i Stortinget 21.04.1915, s. 1083-1084, 1092.

- St.prp. 26/1915 (Hemmelig), *Ekstraordinære bevilgninger til hæren.*
  - En ugradert versjon trykt som Dokument 6 i Stortingsforhandlingene 1915.
  - Indst S. X/1915, tilæg 4, *Indstilling fra militærkomiteen angaaende ekstraordinære bevilgninger til hæren, (St. prp 26/1915), s. 13-14.*
  - Forhandlinger i Stortinget 27.04.1915, s. 1148.
- St prp. 114/1915, (Hemmelig), *Om ekstraordinære bevilgninger til Sjøforsvaret for budgетterminen 1915-16, s. 8-10, 12.*
  - Indst S. LVI/1915, (Hemmelig), *Indstilling fra militærkomiteen angaaende anvendelsen av tidligere avsatte og bevilgede beløp til Sjøforsvaret, s. 6, 10.*
- St prp. 84/1916, (Hemmelig), *Om bevilgninger til Hæren og Marinen, s. 1-2, 54-62, 109-112.*
- St prp. 102/1917, (Hemmelig), *Om bevilgning til Hæren og Marinen.*
  - Indst S. LXXII/1917, (Hemmelig), *Indstilling fra den kombinerte budgет- og militærkomite angaaende ekstraordinær bevilgning til Hæren og Marinen.*
  - Debatt om denne bevilgningen ble gjennomført for lukkede dører 18.07.1917, men referatet har ikke vært å oppspore, mest sannsynlig ødelagt under 2. verdenskrig.
- St prp. 165/1918, (Hemmelig), *Om decentralisation av Hærens og Marinens Flyvevæsen m. v.*
  - Til denne proposisjonen har trolig både innstillingen (trolig gradert hemmelig) og debatten (som trolig ble holdt for lukkede dører) mest sannsynlig gått tapt.
- St prp. 162/1919, *Om nedsettelse av en kommisjon til behandling av forsvarsvesenets fremtidige ordning.*
- Handelsdepartementet, *Innstilling til lov om luftfart, (Kristiania, Handelsdepartementet, 1919).*
- Kongelig resolusjon av 05.03.1920, *Midlertidige bestemmelser angående civil luftfart innen riket.*
- Forsvarskommisjonen av 1920, *Innstilling VII - Flyvevåbnet, (Kristiania, 1923).*

- Ot. prp. nr. 44/1923, *Om utferdigelse av en lov om luftfart*, (Kristiania, Forsvarsdepartementet, 1923).
  - Handelsdepartementet, *Endelig innstilling til lov om luftfart*, (Kristiania, O Fredr Arnesens bok & akcidentstrykkeri, 1920), Bilag II til Ot.Prp 44/1923.
- St. prp. 6/1933, *Om ny forsvarsordning*.
- Ot. prp. nr. 22/1936, *Lov om befordring med luftfartøi*, (Kristiania, Justis- og politidepartementet, 1936).
- St. prp. nr. 60/1937, *Om Stortingets samtykke til at Norge ratifiserer den internasjonale konvensjon av 12. oktober 1929 om innførelse av visse ensartede regler om internasjonal luftbefordring (Varsjavakonvensjonen)*, (Kristiania, Justis- og politidepartementet, 1937).
- St. m. 38/1937, *Om organisasjonen av Luftforsvaret*.
  - Bilag 2: *Luftforsvarsutredningen* ved Oberst Ruge. Med tekstbilag nr 1-11, 13-16 og 18-20.
  - Bilag 3: Kommanderende Generals skrivelse av 15 februar 1937: *Luftforsvarets fremtidige organisasjon*.
  - Indst. S. nr. 8/1937.
- St. prp. 78/1938, *Om forskjellige bevilgninger til Hæren, Marinen og Kystartilleriet av nøytralitetsvernfondet*.
- St. prp. 114/1938, *Om organisasjon av Luftforsvaret*.
  - Bilag I: Kommanderende Generals utredning og forslag av 8 april 1938: *Organisasjon av Luftforsvaret*.
  - Bilag II: Kommanderende Admirals utredning og forslag av 9 april 1938: *Organisasjon av Luftforsvaret*.
- Ot. prp. nr. 25/1939, *Lov om arrestfrihet m. v. for luftfartøyer*, (Kristiania, Justis- og politidepartementet, 1939).

